

harcokat nem annak kell megnyernie, akinek a legnagyobb a hangja. Mi nők érzékenyebbek vagyunk. Megtapasztaltam a durva kórházi hangvételt. Kezdetben bántott, később megtanultam, hogy ezzel nem kell foglalkozni.

Bárkinek, aki munka mellett családi feladatokat is ellát vagy önkénteskedik, mérlegelnie kell: részt akar-e venni ebben a dzsungeltörvényre épülő, kemény, hierarchikus világban? Az is a probléma része, hogy némely főorvos felsőbb pozícióba kerül, mivelhogy a beosztottak nem mernek ellentmondani. Nem írtam habilitációt, az akkori főnököm feleslegesnek tartotta. Anélkül is el fogom érni, amit szeretnék – mondta. Szerencsés voltam, hogy mindig izgalmas állásokat kaptam. Mielőtt a Triemlibe jöttem, egy nagy klinikán voltam vezető orvos. A főnök erőfölényben volt bizonyos dolgokban, ami akkoriban nem zavart.

Utólag azt kérdezem magamtól: Hogyan is lehettem elégedett azzal, hogy másodrendűnek tartottak? Még akár maradtam is volna, ha nem kaptam volna az ajánlatot, hogy főorvos legyek munkakörmegosztásban (job sharing). Számomra ez a modell a jövőt képviseli: egy tapasztalt főorvosnő, akit egy fiatal doktornő követ. A női orvosok előmenetelének esélyei idővel javulnak. A kezükre játszik, hogy ők vannak többségben. A munkaerőpiacnak küzdenie kell majd értük. Itt a Triemliben megváltoztattuk a munkakörök leírását, részmunkaidőt vezettünk be, és kifejezetten a nőket részesítjük előnyben. Mint minden kórházat, bennünket is érint az orvoshiány.”

*Feljegyezte: Franziska Pfister
(Neue Zürcher Zeitung)*

Andrew Higgins

Oroszországban a „Csontok útja” a kétségbeesés és a szenvedés emlékét őrzi

Az Orosz Távol-Keleten található kolimai országút valamikor foglyok tízezreit szállította a sztálini Gulag munkatáboraiiba. A kegyetlen korszak maradványai még ma is láthatók.

Az utat a foglyok törték, nyáron szúnyogoktól hemzsező mocsarakon, télen jégmezőkön át, részben azért, hogy az úton még több fogoly érkezhessen, kényszer munkát végzők áradatát szállítva a kolimai aranybányákba és a foglyatáborokba, a sztálini Gulag leghidegebb és leggyilkosabb távoli pontjára.

Ez az út a „Csontok útjaként”² híresült el, sóderből, sárból, és az év legnagyobb részében jégből áll, több mint 2000 kilométeren át visz Magadántól, a Csendes-óceán partján fekvő orosz kikötővárostól Szibéria keleti részére, a szárazföld belsejébe Jakutskig, Jakutföld fővárosáig. Az Orosz Távol-Kelet vadonján át vezet, komor, lélegzetelállítóan szép tájakat szel át, fagyott, jelöletlen sírok és a munkatáborok pusztuló romjai között.

Nem volt túl nagy a forgalom, amikor 2019 telén Emile Ducek fényképésszel végigmentünk a ma R504-esnek nevezett kolimai főúton, amely a foglyok által épített út nyomvonalán halad. Néhány teherautó és személygépkocsi dőcögött át a kopár tájon, látszólag tudomást sem véve a hóba temetett múltbeli nyomorúságról – faoszlopokról, amelyekről rozsdás szögesdrót lóg, elhagyott tárnákról és volt magánzárkák romos téglafalairól.

Több mint egymillió fogoly ment végig ezen az úton, köztörvényesek és politikai okokból elítéltek egyaránt. Köztük voltak Oroszország legkiválóbb elméi – a sztálini terror olyan áldozatai, mint Szergej Koroljov űrkutató mérnök, aki túlélte a megpróbáltatásokat és 1961-ben közreműködött az első ember világűrbe juttatásában. Vagy Varlam Salamov költő, aki miután 15 évet töltött a kolimai lágerekben, arra a következtetésre jutott, hogy „Vannak kutyák és medvék, amelyek intelligensebben és erkölcsösebben viselkednek, mint az emberi lények.” A *Történetek a sztálini lágerekből* című könyvében feljegyzett tapasztalatai alapján

2 Az út 2018-ig hivatalosan az M56 Колыма nevet viselte, ezt az elnevezést („a csontok útja”) valószínűleg a szibériai foglyoktól kapta, a csontig hatoló hideg miatt, de a másik áthallás sem véletlen: évtizedekig készült, több százezer életet követelve és gyakorlatilag maga alá temetve. [A szerk.]

arra a következtetésre jutott, hogy „egy ember három héten belül szörnyeteggé válik a nehéz munka, a hideg, az éhség és a verés hatására.”

Sok orosz, köztük korábbi fogvatartottak egy része számára is, kezdenek elhalványulni a sztálini Gulag borzalmai, és elhomályosulnak abban a rózsaszín ködben, amelyet a fiatalkori emlékek, illetve amit az orosz szuperhatalom státusza jelentett a Szovjetunió összeomlása előtt.

A 93 éves Antinyina Novoszad, akit tizenévesként tartóztattak le Nyugat-Ukrajnában és ítélték 10 évre koholt politikai vádak alapján, egy önbányában dolgozott Kolimában nem messze a „Csontok útjától”. Élénken emlékezett vissza arra, hogy egy fogolytársát hogyan lőtte le egy őr, mert az túlmerészkedett a szögesdróton, hogy bogyókat gyűjtjön. A foglyok eltemették társukat, mesélte Novoszad asszony, de aztán egy medve elhurcolta a holttestet. „Így éltünk és dolgoztunk. Az Isten bocsássa meg. De hát ilyen egy láger.” Mégsem gondol rossz szívvvel Sztálinra, és arra is emlékszik, hogy sírtak a foglyok, amikor 1953 márciusában, miután rendkívüli bejelentésre hívták őket össze az udvaron, megtudták, hogy a zsarnok halott. „Sztálin Isten volt – mondta. – Hogy is mondjam? Sztálin egyáltalán nem volt hibás. A párt volt az oka meg azok az emberek. Sztálin csak a nevét adta hozzá.”

A kolimai táborok tárgyi emlékeinek folyamatos eltűnése fontos tényező, amely akadályát jelent annak, hogy néhány puszta emlékfoszlánynál több is megőrződjön, mondta Rosztyiszlav Kuncsevics történész, aki a magadáni körzeti múzeum láger-történeti kiállításának kurátora. – „A természet teszi a dolgát, így hamarosan semmi sem marad.”

Hóolvadásakor, vagy bányászati munkák során az út mentén a fagyott földből még mindig gyakran kerül elő az eltemetett múlt egy-egy darabja.

Vlagyimir Najman, egy a Kolima főúttól távolabb fekvő aranybánya tulajdonosa, akinek német származású apja és ukrán anyai nagyapja fogolyként került ide. Amikor Vlagyimir az 1970-es években geológusként dolgozott Jagodnoje körzetben, hóolvadásakor a sáros földben szétázott koporsókra és csontokra bukkant.

Miközben próbálta elérni a távoli földben rejlő aranyat, bulldózerével egy fogolytemetőre lelt, és öt napig vesztegelt a sírok között.

Később nyolc fakeresztet emelt a területen „az áldozatok emlékére”. Mivel azonban szilárdan hisz abban, hogy Oroszország nagysága csak áldozatok révén érhető el, nagyra becsüli Sztálint. „Nyilvánvaló, hogy Sztálin nagy ember volt”, mondja, és arra hivatkozik, hogy mekkora szerepe volt a vezérnek a náci Németország legyőzésében, illetve a parasztokból álló nemzet ipari nagyhatalommá alakításában.

Az amerikai indiánok tömeges legyilkolásához képest „itt nem történt semmi igazán szörnyű”, vélekedik Najman.

Putyin elnöksége alatt nem törölték el a sztálini üldöztetés emlékeit, amint azt egy hatalmas, – 2018-ban Moszkvában megnyitott – kormányzati pénzből épült Gulag-történeti múzeum mutatja. Ugyanakkor nemegyszer háttérbe szorították őket ellentétes emlékeknek, nevezetesen Oroszország győzelmének a megünneplésével, amelyet az Sztálin vezetése alatt aratott Hitler felett a második világháborúban. E diadal feletti öröm, amelyet a nemzeti büszkeség ismérveként szentesítettek, elhomályosította a Gulag borzalmait és Sztálin népszerűségét évtizedek óta a legmagasabbra emelte.

Magadánhoz képest az ország túlsó végén, a Finnország melletti Karéliában Jurij Dmitrijev amatőr történész kétségbe vonta ezt a narratívát, miután olyan foglyok sírjait ásta ki, akiket a sztálini titkosrendőrség lőtt le – nem pedig a náci Németországgal szövetséges finn katonák, mint ahogy azt „hazafias” érzelmű történészek állítják. 2020 szeptemberében 13 évi börtönrre ítélték a fogadott lánya elleni szexuális erőszak vádjával – saját maga és támogatói állítása szerint ártatlanul.

Egy 2020 márciusában tartott közvélemény-kutatás arról számolt be, hogy az oroszok 76 százaléka kedvezően vélekedik a Szovjetunióról, Sztálin pedig minden más szovjet vezetőt felülmúl népszerűségben.

Jurij Dugy moszkvai bloggert, aki igen nagy követőtáborot tudhat maga mögött, nagyon aggasztotta egy másik felmérés, amely szerint az

orosz fiatalok közel fele soha nem hallott még a sztálini elnyomásról; Dugy 2018-ban végigment a „Csontok útján”, hogy felfedezze – saját szavaival élve – „*Rettenetes szülőföldünket*”.

Miután a film, amelyet Dugy készített az utazásról, felkerült a világhálóra, Dugy útítársa, Kuncevicz kolimai történész támadások és fenyegetések özönét kapta megrögzött sztálinistáktól és másoktól, akik nem nézték jó szemmel a múlt felhánytorgatását.

Kuncevicz elmondta, hogy kezdetben próbált vitába szállni támadóival, és statisztikákra hivatkozott a kolimai táborokban történt tömeges kivégzésekről és az éhínség és betegség miatti több mint százezer halálesetről. De hamar feladta.

„A legjobb, ha nem vitatkozunk az emberekkel Sztálinról. Semmi sem fogja megváltoztatni a gondolkodásukat” – mondta, ahogy ott állt múzeumában Salamov író kicsiny szobrának közelében, akinek a légerekben töltött életéről szóló beszámolóit Sztálin rajongói rendszeresen elutasítják, mondván, hogy kitaláció.

Még némelyik tisztviselő is fel van háborodva a gyilkos diktátort övező tisztelet miatt. Andrej Koljagyin állami hivatalnokként szolgált a Távol-Keleten, a Kolima-régió helyettes kormányzójaként; felidézte, hogy menyire megdöbbent, amikor egy helybéli férfi Sztálinnak emelt szobrot a telkén. Koljagyin szólt a rendőrségnek, hogy tüntessék el.

„Itt minden csontokra épül” – mondta.

Magadan tengerparti kikötőváros, a „Csontok útjának” kiindulóállomása, egy hatalmas betonszoborral, a „Szomorúság maszkjával” emlékezik meg a múlt nyomorúságáról; az emlékművet az 1990-es években emelték Jelcin elnök idején. Helyi civil aktivisták azonban azt mondják, hogy a hatóságok és a helyi lakosok most már többnyire szeretnének továbblépni Kolima sivár múltján.

„Senki sem akarja valójában elismerni a múlt bűneit” – mondta Szergej M. Rajzman, az Emlékmű jogvédő csoport helyi képviselője.

Olyan makacsul tartja magát a mindig jelenlévő, de többnyire kimondatlan borzalom a „Csontok útja” mentén, hogy sokan azok közül, akik a körülötte kinőtt településeken és a gyorsan zsugorodó és gyakran rommá váló

isten háta mögötti helyeken élnek, szeretettel tekintenek vissza a jobbnak, vagy legalábbis biztosabbnak vélt időkre.

Körülbelül 125 mérföldre Magadántól az út arra a helyre ér, ahol az 1930-as évek elején Atka városa épült fel, néhány évvel azután, az első geológusok, mérnökök, majd pedig foglyok hajón megérkeztek Magadánba, a Távol-Keleti Építkezési Trösztnek, a szovjet titkosrendőrség egyik ágának és a kolimai főút építőjének tengerparti főhadiszállására.

„Egész életünk ehhez az úthoz kötődik” – mondta az atkai 66 esztendőes Natalja Sevcsuk, a konyhájában ülve; súlyos beteg férje, egykori útépítő mérnök, kőhőve és nyögdecseve fekküdt a szomszéd szobában.

Négy fia egyike közúti balesetben halt meg, az idős asszony pedig egyfolytában aggódik legkisebb fiáért, aki nemrégiben kamionsofőrként kezdett el dolgozni a [kolimai] főúton.

A főútról egy mellékút ágazik le Ojmjakon felé, amely a világ leghidegebb állandóan lakott települése. A Hideg Pólusaként ismert Ojmjakonban a januári átlaghőmérséklet mínusz 50 Celsius fok. Az itt mért legalacsonyabb hőmérsékleti rekord mínusz 71 Celsius fok volt.

Az időjárás olyan kiméletlen, hogy a motorhiba vagy egy durrdefekt fagyhalált jelenthet, amelyet a hatóságok úgy próbáltak megakadályozni, hogy kötelezővé tették az elakadt járművek mellett elhaladók számára a segítségnyújtás felajánlását.

Mivel az út pár lakott települését több száz mérföld választja el egymástól, fűtőberendezéssel és kommunikációs eszközökkel felszerelt szállítókonténereket helyeztek el a legtávolabbi vidékeken, hogy a bajba jutott autósok ott felmelegedhessenek és segítséget kérhessenek.

Bár Atkában sohasem voltak munkatáborok, a Gulagnak köszönhetően virágzott fel, mivel közlekedési csomópontként és üzemanyag-töltő állomásként szolgált a teherautó-konvojok számára, amelyek a kényszermunkára ítélteteket és a működéshez szükséges utánpótlást szállították az arany-, ón- és uránbányákba, valamint a légerekbe, ahová a zord idő miatt megrongálódott hidak és utak javítására szállított rabokat zárták.

Amikor Sztálin halála után 1953-ban bezártak a fogolytáborok, Atka továbbra is fennmaradt és növekedett, ahogy a kényszermunkát felváltották az önkéntes munkavállalók, akiket a Szovjetunió többi részéhez képest jóval magasabb fizetés ígéréstével csábítottak a vidék bányáiba. A várost virágkorában több mint ötezen lakták, volt itt egy nagy, modern iskola, autójavító-műhely, üzemanyag-raktár, különböző boltok és egy nagy pékség. Ma csak hat lakosa van, valamennyien nyugdíjasok. Az utolsó iskoláskorú lakos tavaly távozott édesanyjával. A fiú nagyanyja itt maradt, és működteti az egyetlen boltot, egy élelmiszerral telerakott kis helyiséget egy egyébként üres beton tömbház földszintjén. A természet erői, amelyek eltörlék a Gulag földi nyomait, azzal fenyegetnek, hogy Atkát is felemészti. Jórészt elhagyott lakóépületei korhadnak, ahogy ömlik be a hó a kitért ablakokon, beszakadt tetőkön és összetört ajtókon. 2020-ig Atka egyetlen munkálatója a városszéli kamionos-pihenő büféjén és a benzinkúton kívül a távhő-szolgáltató volt. Az üzem szeptember végén leállt, miután a járási önkormányzat, amely évek óta arra ösztönzi a lakosokat, hogy költözzenek életképebb településekre, csökkentette a finanszírozást. Emiatt a lakások fűtés nélkül maradtak, és az emberek arra kényszerültek, hogy saját készülékeiket használják, hogy elkerüljék a fagyhalált. A vezetőkes vizszolgáltatás is megszűnt, így a lakók arra vannak utalva, hogy egy kútból megtöltött kannákkal szállítsák a vizet. Az épületben, ahol Sevcsuk asszony él, harminc másik lakás van, de csak háromban laknak. Az asszonynak egy fatüzelésű kályhája van, amelyet a fűdőszobába rakott be, hogy melegedni tudjon. Valentyina Zakora, aki egészen a közelmúltig Atka polgármestere volt, elmondta, hogy évek óta próbálta meggyőzni a néhány megmaradt lakost, hogy költözzenek el. Viszonylag késői betelepülőként – autószerelő férjével együtt 25 évvel ezelőtt érkezett Atkába – képtelen volt megérteni, miért nem akarják az emberek elfogadni a kormány által felkínált pénzt és ingyenes lakhatást másutt. „Három éven át naponta sírtam, amikor először láttam ezt a helyet” – emlékezett vissza az asszony. Miután

ott alapított családot, 2020 tavaszán egy rendezett városba költözött, közelebb Magadanhoz. Örülne neki, ha Atka fennmaradna, de „az ilyen helyek felett túlságosan eljár már az idő”.

(*The New York Times*)

Zanny Minton Beddoes

Amit Boris tanulhatna de Gaulle-tól

Nagy-Britannia miniszterelnöke tanulhatna néhány dolgot attól az embertől, aki újjáépítette a háború utáni Franciaországot

Boris Johnson a nyáron két hétre Skóciába ment nyaralni, egy Lucretius-kötettel, William Boyd *Bármely emberi szív* című regényével és Brendan Simms *Britain's Europe: A Thousand Years of Conflict and Cooperation (Nagy-Britannia Európája: ezer éven át ellenségek és szövetségesegek)* című könyvével. Kevesen vélték úgy, hogy nem érdemelte meg a pihenést: egy éven át sok mindenen kellett keresztülmennie; elvált, újból megnősült, született még egy gyermeke, koronavírusos lett, amibe majdnem belehalt, és olyan súlyos válsággal kellett megküzdenie, amelyet a második világháború óta nem tapasztalt meg az ország. De az *Economist* Bagehot rovata³ ennek ellenére azt javasolja, hogy egy negyedik könyvet sem ártana magával vinnie – Julian Jackson *A Certain Idea of France: The Life of De Gaulle (Egy különleges Franciaország-vízió: De Gaulle élete)* című művét. A könyv, bár komoly olvasmány, de magával ragadó, továbbá ötletek tárházát kínálja, amelyekkel kitölthető a „johnsonizmus” feliratú üres mező.

Johnson rajong a híres emberekért. Példaképeről, Churchillről életrajzot írt, továbbá nehezére esik a szerény viselkedés olyan emberként, aki már gyermekkorában kijelentette, hogy ő lesz „a világ királya”, nemrégiben pedig Franklin D. Roosevelthez kezdte

³ A folyóirat Nagy-Britanniáról szóló politikai és társadalom-gazdaságtani rovata.